

N:o 20.

Ank. till Riksd. kansli den 6 april 1898, kl. 12 midd.

*Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6,
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t
om utsträckt rätt för realstudent att aflägga vissa för-
beredande akademiska examina.*

Till utskottet har hänvisats en af herr *Ernst Carlson* väckt motion, *Motionen.*
hvaruti hemställes:

»att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utfärdande af bestämmelser af innehåll:

1) att för rätt att aflägga förberedande examen till kansliexamen ej må fordras någon kunskap i latin, och att detta språk må utgå såsom ämne i nämnda examen;

2) att för rätt att aflägga förberedande examen till rättegångsverken, der latinet likaledes såsom examensämne borde utgå, äfvensom för rätt att aflägga medicinsk-filosofisk examen af realstudent ej må fordras annan kunskap i latin än den, som, på sätt Kongl. Maj:t kan finna lämpligt föreskrifva, genom muntlig pröfning ådagaläggas i en mindre kurs, motsvarande ungefär de nuvarande fordringarna för godkända kunskaper i latin vid flyttning till nedre sjunde klassen af de allmänna läroverken.»

Såsom stöd för sin hemställan har motionären lemnat hufvudsakligen följande utredning:

Bih. till Riksd. Prot. 1898. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 15 Häft. (N:o 20.) 1

*Realliniens
starka tillväxt
vid läroverken.*

Såsom i det statsrådsprotokoll, hvilket åtföljer åttonde hufvudtiteln af årets statsverksproposition, närmare utvecklas, är det med statistiska siffror till fullo ådagalagdt, att under åren 1886—1896 realisternas antal vid de allmänna läroverken oafbrutet stigit (från 2,523 år 1886 till 4,254 år 1896), medan latinarnes antal under samma tid väsentligen minskats (från 5,236 år 1886 till 3,980 år 1896). Det har alltså kommit derhän, att reallinien med hänsyn till numerären redan är hufvudlinien vid statens läroverk, då dess lärjungeantal är icke obetydligt större än latinliniens, medan förhållandet för få år sedan var alldeles omvänt. Med dessa fakta för ögonen har statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet visserligen icke funnit sig uppfordrad att för Riksdagen framlägga ett länge väntadt och af den allmänna meningen inom landet med stigande styrka påkalladt förslag till ändring af den nuvarande läroverksorganisationen, men väl i nämnda protokoll (sid. 79) uttalat, att »denna skarpa, städse i samma riktning gående vexling i förhållandet mellan de båda bildningsliniernas lärjungeantal under en så kort tid är högst märklig och tyder på en afgjord förändring i föräldrars och målsmäns uppfattning af de båda bildningsliniernas betydelse för deras alumner, hvarför man har skäl att antaga, att denna utveckling i den närmaste framtiden skall i samma riktning fortgå», ett uttalande, i hvilket hvarje sakkunnig bedömare af ställningen har all anledning att instämma. Om man åter här af, såsom departementschefen gör, rätteligen bör draga den slutsatsen, att förhållandet mellan de båda bildningslinierna småningom bör få reglera sig af sig sjelf derigenom, att utvecklingen ostördt får fortgå i de gamla, för en helt annan sakernas ordning afsedda formerna, det torde deremot med skäl kunna dragas i tvifvelsmål.

Undersöker man närmare arten af realliniens snabba tillväxt, så befinnes af lätt insedda skäl realisternas antal aftaga inom klasserna uppåt, så att i läroverkens högsta eller sjunde klass latinarne ha öfvervigten. Men äfven i afseende å sjunde klassen, der studierna i allmänhet fortsättas endast af de lärjungar, som ämna aflägga mogenhetsexamen, har under åren 1886—1896 en ganska märklig förskjutning af siffrorna egt rum i ofvan antydda riktning, i det att realisternas antal äfven här betydligt ökats (från 296 år 1886 till 617 år 1896) och latinarnes antal icke oväsentligt minskats (från 1,365 år 1886 till 984 år 1896). Antalet af latinare i sjunde klassen, som vid början af nämnda period var öfver fyra gånger så stort som realisternas, hade alltså vid slutet af perioden sjunkit så, att deras antal år 1896 var föga mer än half annan gång större än realisternas. Detta visar, att förtroendet till den reala bildningens förmåga att motsvara nutidens kraf väsentligen

ökats, och är så mycket mer påfallande, som de framtidsutsigter, hvilka öppna sig för dem, som aflagt mogenhetsexamen på reala linien, äro mycket mindre lockande än för dem, som tagit samma examen på latinlinien.

Medan nemligen i allmänhet praktiska lefnadsbanor (med undantag egentligen af de högre tekniska) äro lika tillgängliga för studenter å båda linierna, så har latinstudenten ett högst betydande företräde derutinnan, att han vid våra universitet, der ju för vinnande af kompetens till de flesta civila befattningar af någon större betydelse ytterligare kunskapsprof måste afläggas, utan vidare kan påbörja sina studier för examina, låt vara förberedande, till *alla fyra* fakulteterna. En realstudent åter eger utan vidare endast rätt att inom *en* fakultet, den filosofiska, aflägga vissa examina, nemligen filosofie kandidat- och licentiatexamen inom matematiskt-naturvetenskapliga ämnesgrupper samt den sedan år 1890 ej vidare aflagda bergsexamen. I alla andra fall måste en realstudent för att taga akademisk examen underkasta sig att inhemta den kunskap i latin, som fordras för betyget »godkänd» i mogenhetsexamen. Detta innebär för honom ett ganska betungande vilkor, som det i allmänhet fordras ett års extra studier eller mer att fylla och som därför gör det för realstudenten svårt, ja, i många fall omöjligt att egna sig åt en bana, för hvilken akademisk examen med kunskap i latin fordras.

*Realstudents
rätt att aflägga
akademiska
examina.*

Krafvet på en grundläggande kunskap i latin såsom vilkor för rättighet att aflägga examina vid universitetet var naturligt på en tid, då latinet var vetenskapens tungomål, då akademiska afhandlingar skrefvos och ventilerades på latin och då detta språk ännu betraktades såsom ett enastående pedagogiskt universalmedel för att befordra den s. k. formella bildningen. I våra dagar äro förhållandena i detta afseende, såsom bekant, väsentligen ändrade. Modersmålet har nu vid skola och universitet i flera fall intagit den plats, som förut tillkom latinet. Väl gifvas vissa fackstudier, t. ex. teologens och filologens, för hvilka kännedom af de klassiska språken och deras litteratur än i dag kan anses nödvändig. Men med den inskränkning, som latinstudiet vid våra läroverk redan lidit, är den bekantskap med den romerska litteraturen, som i skolan ernås, nästan endast af värde såsom förberedelse till fortsatta akademiska studier i ämnet. Och hvad som af den antika litteraturen är af större betydelse för vår tids människor, det har numera så ingått i den moderna kulturens kött och blod, att det stora flertalet studerande ej behöfver inhemta sådant i första hand genom att läsa

författarne på sjelfva grundspråket, ett studium, som vid läroverken för öfrigt numera är af allt för ringa omfattning för att i och för sig kunna tjena till annat än att befästa lärjungarnes grammatiska insigter.

Hvad åter den länge med stor ifver förfäktade pedagogiska dogmen om latinets oersättlighet såsom formelt bildningsmedel beträffar, så har tron derpå blifvit starkt rubbad, sedan läroverkens lärare förvärfvat förmågan af en säker och metodisk undervisning äfven i andra språk än latinet och sedan studiet af de reala ämnena fått visa sin bildande kraft, något, som äfven vunnit erkännande i ofvan åberopade statsrådsprotokoll (sid. 65). Att numera för de allra flesta lefnadsbanor kännedomen af de moderna språken har långt större praktisk vigt och betydelse än latinkunskapen, det är en sak, som är så godt som sjelfklar och som äfven föranledt, att de moderna språken på skolschemat långsamt, men säkert, trängt de klassiska tillbaka. Ty det var väsentligen af praktiska skäl, som man fordom så starkt dref klassiska studier, och det är af samma slags skäl, man i våra dagar vid läroverken och vid universitetet måste hålla på en mera ingående kännedom af den fosterländska litteraturen och af de moderna språken såsom vida viktigare för våra dagars bildning än latinet. Det är för visso på utvecklingen af ungdomens moraliska och fysiska kraft samt på dess utdanning till praktisk duglighet i lifvet, som största vigten ligger, då det gäller att bevara vår kulturnivå i jemnhöjd med andra folks och ej på insamlandet af ett större eller mindre förråd af klassiska glosor och grammatiska regler. I det afseendet torde allmänhetens och de flesta skolmäns öfvertygelse i våra dagar mötas.

Vid ett sådant förhållande, då realstudentens bildning dessutom är lika omfattande och i sin art minst lika vetenskaplig som latinstudentens och då mogenhetsexamen å reala linien enligt sakkunniga myndigheters omdöme — med eller utan tillägg af en mindre kurs i latin — är väl egnad att utgöra grundval för studier till vissa förberedande akademiska examina, synes från statens sida intet skäl förefinnas att som vilkor för afläggande af berörda examina upprätthålla ett för realstudenter så betungande vilkor som fullständig komplettering i latin. Allra minst torde detta böra ske i en tid, då reallinien, såsom ofvan visats, befinner sig i en mycket stark tillväxt och då det alltså gäller att icke för en betydande del af landets bildade ungdom försvåra möjligheten att egna sin kraft åt det lefnadskall, dit håg och fallenhet peka.

1880 och 1881 angående mera genomgripande ändringar i de allmänna läroverkens organisation anbefalde Kongl. Maj:t den 17 juni 1881 kanslers-embetet för universiteten att, efter infordrande af de akademiska konsistoriernas i Upsala och Lund samt lärarekollegiets vid Karolinska medicokirurgiska institutet i Stockholm yttranden, inkomma med utlåtande, bland annat, om och i hvad mån utsträckt rätt att aflägga akademiska examina må kunna beredas studerande, som ej visat sig ega insigter i klassiska språk.

Sedan nämnda akademiska myndigheter yttrat sig i frågan, anförde universitetens dåvarande kansler, friherre L. De Geer, i sitt den 9 oktober 1882 afgifna utlåtande i afseende å realstudents rätt att aflägga vissa akademiska examina följande:

“Jag anser fordringarna på latinkunskap icke behöfva ställas lika höga för alla som för dem, hvilka vilja göra de klassiska språken och deras författare till föremål för fackstudier eller företrädesvis i dessa språks litteratur söka en formel eller estetisk bildning. För många vetenskapers idkande ligger nemligen mindre vikt vid den forromerska litteraturen, som egentligen kallas klassisk, än vid senare författares arbeten på latin, som vanligen äro lättare att förstå, ju längre språkets gyllene ålder legat bakom författaren. För att reda sig med de latinska böcker, som juristen, läkaren och naturforskaren behöfva läsa, fordras väl att hafva kännedom om språkets allmänna grammatik, men icke att hafva inträngt uti och hafva i minnet alla de subtiliteter, som äro af nöden för att kunna skriva med samma ordvändningar som Cicero och andra erkänt klassiska författare. Icke heller äro några djupare insigter häruti oundärliga för att förstå den vetenskapliga terminologien. För dessa kategorier, med undantag möjligen för den i högre mening lärde juristen, synas mig anspråken kunna sättas något lägre än till det, som nu afses på latinlinien i våra skolor.”

I öfverensstämmelse härmed hemställde universitetskansleren bland annat:

att såsom kompetensvilkor för förberedande examen till kansliexamen, som endast borde omfatta pröfning i rätts- och samhällslära, skulle föreskrifvas att hafva i afgangsexamen blifvit godkänd i historia, men icke att hafva ådagalagt några insigter i latin;

att såsom kompetensvilkor för förberedande examen till rättegångsverken, der ämnena borde inskränkas till historia med statskunskap samt rätts- och samhällslära, skulle af dem, som undergått afgangsexamen å reala linien, fordras att inför vederbörande lärare vid allmänt läroverk eller vid universitet anställd examinator hafva aflagt prof på kunskap i latin, efter mindre fordringar än i afgangsexamen på latinlinien och

hufvudsakligen afseende grundreglerna i grammatikan och förmågan att öfversätta lättare latinska prosaiska författare;

att såsom kompetensvilkor för medicinsk filosofisk examen, omfattande endast de fyra naturvetenskapliga ämnena: botanik, zoologi, kemi och fysik, skulle af dem, som genomgått reala linien, fordras att hafva aflagt det i föregående moment omnämnda prof på kunskap i latin.

*Läroverks-
komiténs utlå-
tande 1884.*

I samma riktning som kanslersembetet uttalade sig den stora s. k. parlamentariska läroverkskomitén, som den 25 augusti 1884 afgaf sitt utlåtande. Komitén tillstyrkte väsentligen på de grunder, som den genom kanslersembetet föranstaltade utredningen gifvit vid handen, bland annat:

att hvarken i eller såsom vilkor för afläggande af förberedande examen för kansliexamen någon kunskap i latin måtte fordras;

att för afläggande af examen till rättegångsverken ej måtte fordras någon annan latinkunskap än det för praktiskt ändamål afsedda mått deraf, hvilket borde sträcka sig till kännedom af det allmännaste af formläran och af syntaxen i sådan omfattning, att en lättare text kunde öfversättas med tillhjälp af ordbok, samt till en öfversättningskurs, innefattande valda delar af Cornelius Nepos och en bok af Julius Cæsar eller något motsvarande pensum i Curtius eller Sallustius;

att i den medicinsk-filosofiska examen latin ej måtte ingå och att såsom vilkor för tillträde till denna examen endast måtte fordras den lägre grad af kunskap i latin, som i ofvanstående moment blifvit för juridisk preliminärexamen angifven.

*Kongl. Maj:ts
proposition
1887.*

Alldeles i enlighet med kanslersembetets och läroverkskomiténs ofvan anförda förslag afsåg Kongl. Maj:t att vidtaga förändrade bestämmelser i afseende å kompetensvilkoren för realstudent att aflägga ifrågasvarande förberedande akademiska examina. Detta framgår af dåvarande chefens för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Hammarskjölds yttrande till det statsrådsprotokoll, som åtföljde Kongl. Maj:ts proposition n:o 26 till 1887 års riksdag. Här heter det nemligen: »I detta afseende hafva realbildningens målsmän, i min tanke, icke saknat skäl till klagan. I vårt land är det nu icke tillåtet för en realstudent att aflägga någon annan akademisk examen än bergsexamen, med mindre han underkastar sig det icke obetydliga arbetet att inhemta ett mått af latinkunskap, motsvarande betyget »godkänd» i afgangsexamen från ett latinläroverk. Det kan ifrågasättas och det har ifrågasatts, om en så sträng fordran

är nödvändig. De utlåtanden, som i denna fråga afgifvits af kanslern för rikets universitet samt af de akademiska myndigheterna, hafva gått i ganska olika riktningar. Hvad som blifvit i saken yttradt, har emellertid stadfäst mig i den öfvertygelsen, att rätt bör meddelas lärjungar, som aflagt afgangsexamen från allmänt läroverk å den reala linien, att, om de visa sig ega vissa mindre kunskaper i latinska språket, aflägga vissa akademiska examina, och instämmer jag helt och hållet i de af universitetens kansler förordade förslag, att sådan rätt skulle omfatta hofrätts-examen samt examina inom medicinska fakulteten och filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektion; att det mått af latinkunskap, som en realstudent borde visa sig ega, innan någon af dessa examina finge af honom afläggas, skulle omfatta grundreglerna i grammatikan och förmågan att öfversätta lättare prosaiska författare, samt att realstudent skulle ega rätt att utan någon kunskap i latin aflägga kansliexamen. Jag instämmer så mycket hellre i dessa förslag, som, enligt hvad jag erfarit, väsentligen motsvarande rättigheter i flera år varit medgifna i Norge och der icke medfört svårighet vid meddelande af undervisning i de ämnen, som behöfva inhemtas för juridiska och medicinska embetsexamina och ej heller i matematik eller naturvetenskaper.»

Emellertid kom ifrågavarande kongl. proposition till följd af Riksdagens upplösning och påbjudandet af nya val till Andra Kammaren aldrig under Riksdagens pröfning, och några åtgärder i den afsedda riktningen blefvo icke vidtagna.

I stället tillsattes, i anledning af Riksdagens år 1886 i sådant syfte gjorda framställning, af Kongl. Maj:t en komité med uppdrag att verkställa utredning angående undervisnings-, examens- och studieväsendet inom de filosofiska fakulteterna vid universiteten i Upsala och Lund. Denna komité, som den 2 juli 1889 afgaf sitt utlåtande, tillstyrkte bland annat:

alt i de förberedande juridiska examina, hvori flera ändringar föreslogos, latinet ej vidare skulle ingå såsom examensämne, men att betyg i latin i mogenhetsexamen skulle fordras såsom kompetensvilkor för nämnda examina;

att det mått af latinkunskap, som fordrades för rätt att aflägga medicinsk-filosofisk examen, skulle bestämmas till godkända insigter och färdigheter i de stycken, som på läroverkens latinlinie ingå i latinundervisningen i fjärde till och med sjette klassen, och för hvilka redogöras vid inträdet i sjunde klassen samt att denna kunskap och skicklighet,

om de icke förvärfvats i sjelfva skolan, måtte af realstudent få ådaga-läggas i kompletteringsförhör under den tillsyn, som Kongl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.

Beträffande kompetens för afläggande af medicinsk-filosofisk examen, som till sina ämnen bibehölls oförändrad, intog alltså unversitets-komitén samma ståndpunkt som den, hvilken återfinnes i ofvan berörda myndigheters utlåtanden. Men i afseende å de förberedande juridiska examina, der flera ändringar skulle genomföras, höll komitén fast vid den gamla fordran på mogenhetsexamen i latin, medan likväl detta språk af komitén föreslogs såsom ämne i de förberedande juridiska examina skola utgå.

En af frukterna af nämnda komité's arbete blef, som bekant, utfärdandet af den nya stadgan angående filosofie kandidat- och licentiat-examen den 17 april 1891, hvarigenom åt realstudent gafs tillträde till nämnda examina inom matematiskt-naturvetenskapliga ämnesgrupper.

Frågan om de juridiska examinas reformering åter har varit föremål för vidlyftiga förhandlingar och väntar ännu alltjemt på sin lösning.

*Mindre än-
dringar.*

Under de senaste åren synes emellertid, medan reallinien starkt tillväxt, sträfvandet från de ledandes sida att åt denna linies lärjungar skaffa något lättade vilkor vid valet af lefnadsbana ha afstannat, för så vidt man ej hit skulle vilja räkna sådana åtgärder som dem, hvilka ianehållas i kongl. brefvet till medicinalstyrelsen den 14 december 1894 angående farmakopéns utgifvande på svenska och kongl. kungörelsen den 22 mars 1895 angående rätt för realstudent att antagas såsom apotekslev.

Dessa obetydliga medgifvanden motvägas dock deraf, att genom kongl. brefvet till kanslersembetet den 4 december 1896 såsom vilkor för medicinsk-filosofisk examens afläggande blifvit — i motsats till den mindre latinkurs, flera myndigheter, såsom vi sett, i detta afseende förordat — fastslaget, att examinanden skall förete intyg deröfver, att han i den muntliga mogenhetspröfningen eller i fyllnadspröfning erhållit minst betyget godkänd i latinska språket.

*Speciellt sak-
kunniges ut-
talanden.*

Betydelsen deraf, att en realstudent, efter pröfning i en mindre omfattande kurs i latin, finge aflägga medicinsk-filosofisk examen, har på ett öfvertygande sätt framhållits i ett yttrande till medicinska fakultetens protokoll den 17 februari 1882 af professor *Hammarsten*, med hvilken dåvarande professor *Almén* instämde. Professor *Hammarsten* anförde dervid bland annat:

“Jag är öfvertygad derom, att, då en yngling efter aflagd maturitets-examen på reala linien försöker att på möjligast korta tid inhemta det minsta erforderliga mått af kunskaper i latin, utan intresse för ämnet och utan afsigt att göra sig förtrogen med detta språks bildande litteratur, endast för att undanrödja ett hinder för fackstudier i en viss rigtning, ett sådant latinstudium ej kan i nämnvärd mån öka hans allmänt humanistiska bildning. Om jag fattat saken rätt, har ock det redan nu åt studenter på den reala linien gjorda medgifvandet ej till ändamål att höja allmänbildningen; dess uppgift har fastmera synt mig vara den att för realisten möjliggöra inträdet på sådana banor, som eljest för honom skulle vara stängda. Men om detta är fallet och om sålunda det redan nu befintliga medgifvandet har till hufvuduppgift att för realister möjliggöra fackstudier inom en viss fakultet, så synes mig ock fordringarna i den föreskrifna särskilda pröfningen böra vara lämpade efter de olika fackstudiernas kraf på insigter i latin.

Att med afseende på de medicinska fackstudierna de nuvarande fordringarna i latin, motsvarande betyget “godkänd“ i maturitetsexamen, äro alldeles för stora, har jag ofvan uttalat såsom min mening; och då, såvidt jag kan finna, genom dessa fordringar realisternas allmänbildning ej väsentligt höjes, synes det mig vara ganska önskvärdt, att dessa fordringar nedsätts så, att de verkligt motsvara det för idkande af medicinska fackstudier erforderliga kunskapsmått i latin. Att en sådan eftergift skulle medföra ett ökad tillopp af lärjungar på reallinien är väl möjligt, då ju på detta sätt äfven realister efter en helt lindrig, särskild pröfning i latin kunde få egna sig åt läkarekallet; men jag ser ingen fara häri. Tvärtom skulle ett sådant förhållande möjliggöra en praktisk lösning af frågan om latinets nödvändighet och möjliga företräden. Dessutom synes det mig verkligen vara en stor vinst, om ynglingar, som visat sig hafva svårt för latinets studium, men deremot ega fallenhet för naturvetenskaperna och håg för läkarekallet, ej af onödigt, stora fordringar i latin afskräckas eller hindras från att beträda en bana, för hvilken de kanske företrädesvis hafva håg och fallenhet. På samma gång jag ej kan se någon egentlig fara af en väsentlig minskning i de nu för idkande af medicinska studier stadgade fordringarna i latin, tror jag mig deremot af en sådan åtgärd kunna hoppas verkligt gagn för läkarebildningen. Och jag kan ej undertrycka den tanken, att läkaren både under sin studietid och sin framtida verksamhet skall reda sig bättre med mindre insigter i latin och större kunskaper i andra ämnen. Dessa andra ämnen äro just sådana, som realisten företrädesvis haft tillfälle att inhemta, nemligen lefvande språk, matematik, fysik och kemi.

Medan man fäster stor vikt dervid, att den blifvande läkaren kan möjligast korrekt utföra sina öfversättningsprof från svenska till latin, finnes det väl knappast en bland tio, som någorlunda obehindradt skrifer ett bref på ettdera af de tre kulturspråken; och medan man fordrar, att studenten skall kunna öfversätta åtskilliga latinska författare, kan han sällan på originalspråket någorlunda obehindradt läsa de stora kulturfolkens ypperste skriftställare. Det synes mig ej gerna tänkbart, att ett sådant

förhållande kan stämma väl öfverens med de anspråk, man nu för tiden ställer på en hvar, som vill anses ega en större grad af allmänbildning, sålunda äfven på läkaren. Och äfven för de medicinska fackstudierna synas mig ökade kunskaper i lefvande språk vara önskvärda. Ingen, som vill utbilda sig till en kunnig läkare, och ingen, som efter afslutade studier vill följa med sin vetenskaps utveckling, kan undvara temligen goda kunskaper i de tre kulturspråken, engelska, franska och tyska; och under sådana förhållanden har jag under min lärareverksamhet funnit det vara en verklig brist, att flere medicine studerande ej egt några eller endast helt obetydliga kunskaper i engelska språket. Det är väl sant, att denna brist temligen lätt kan efteråt afhjelpas, men detta fordrar dock alltid tid, och den medicinska studiekursen är redan förut så lång, att den ej bör ytterligare förlängas med inlärandet af det språk, på hvilket somliga läroböcker äro författade. Ett sådant arbete bör helst vara undangjordt redan i skolan, och realisten, som i allmänhet är mera kunnig i moderna språk, har därför ock lättare att reda sig med de i allmänhet på främmande språk författade medicinska läroböckerna.

Af långt större betydelse än dessa i allmänhet något större kunskaper i moderna språk äro dock, särskildt med afseende på realistens lämplighet för den medicinska studiebanan och läkarekallet, hans i allmänhet större och grundligare förkunskaper i naturvetenskaperna, särskildt matematik, fysik och kemi. Den benägenhet för bokstudier samt lexläsning och den obenägenhet för egna iakttagelser, som mången anser karakterisera studiesättet i vår tid, äro otvifvelaktigt ett arf från skolan. Om en sådan åsigt är berättigad, vet jag ej, hvar man bör söka den egentliga orsaken till detta missförhållande, och jag vet ej heller, i hvad mån äfven en bristfällig undervisning i naturvetenskaperna kan hafva sin andel i en sådan missriktning; men deremot är jag öfvertygad om, att, derest fullgod undervisning lemnas i alla ämnen, naturvetenskaperna mera än några andra äro egnade att motverka denna missriktning; och egnade att väcka hågen för egna iakttagelser, på samma gång de skärpa iakttagelseförmågan. Derfor är ock särskildt för läkaren, hvilken ju alltid måste vara naturforskare och redan tidigt måste öfva sin iakttagelseförmåga, en fullgod och möjligast mångsidig undervisning i naturvetenskaperna redan i skolan en ytterst magtpåliggande sak. Realisten, hvilken framför allt eger tillfälle till grundligare skolstudier i de för medicinens studium grundläggande ämnena matematik, fysik och kemi, bör därför ock i allmänhet i högre grad än studenten på latinlinien ega en ytterst viktig förutsättning för framgångsrika studier och framgångsrik läkareverksamhet. De i allmänhet grundligare förkunskaperna i de tre nyssnämnda ämnena böra ock göra det möjligt för realister att avsluta sina studier, åtminstone de mera teoretiska, på en i allmänhet något kortare tid — förutsatt nemligen, att fordringarna i latin ej ställas onödigt höga.

Den medicinska studiekursen är onekligen lång och det torde ej vara lätt att göra den kortare. Allmänheten fordrar allt större specialkunskaper af läkaren, och fordringarna för medicine licentiatexamen kunna i följd häraf helt visst ej ställas lägre, snarare tvärtom. Fordringarna i medicine kandidatexamen skulle helt visst kunna minskas något, om läkaren befriades från skyldigheten att verkställa apoteks-

visitationer, hvarigenom de under senare åren redan minskade fordringarna i den farmaceutiska kemien skulle kunna ytterligare något minskas. Men denna lindring komme helt visst att snart uppvägas genom de af fysiologiens utveckling betingade ökade anspråken på förkunskaper i matematik, fysik samt organisk kemi. Vill man undvika en förlängning af den medicinska studiekursen, kan detta därför enligt mitt förmenande endast ske derigenom, att studenten kommer bättre rustad till sina medicinska studier, att han redan ifrån skolan medför de erforderliga förkunskaperna i matematik, fysik och kemi i sådant mått, att hvarken den förberedande medikofilosofiska examen eller medicine kandidatexamen behöfver kräfva allt för lång tid. Det lider ej heller något tvifvel, att det framför allt är realisten, som i vanliga fall eger det största måttet af insigten i dessa nu nämnda, för medicinens studium grundläggande ämnen.

Jag är därför ock öfvertygad derom, att i allmänhet realister, om de ej behöfva offra mycken tid på inhemtandet af de nödvändiga kunskaperna i latin, skola kunna genomgå den teoretiska medicinska kursen på kortare tid än studenten på latinlinien; och de skola enligt min mening under i öfrigt lika förhållanden göra sin sak ej blott lika bra, utan möjligen till och med bättre, därför att de i rikare mått kunnat tillägna sig en synnerligen viktig förutsättning för de medicinska studierna — kunskapen i matematik, fysik och kemi. Jag anser det sålunda *ej blott vara möjligt, utan äfven önskvärdt, att rätt till idkande af medicinska studier beviljades åt de studenter på reallinien, som genom särskild, af lärare vid elementarläroverken på lämplig, och af de vanliga examensperioderna om nödigt, oberoende tid verkställd pröfning, styrkt sig ega ett för medicinska fackstudiers bedrivande erforderligt mått af kunskaper i latin.* Att nu bestämdt angifva storleken af detta kunskapsmått torde vara svårt. I alla händelser bör det dock kunna sättas betydligt lägre än de nuvarande fordringarna för betyget "godkänd" i maturitetsexamen, och anser jag det hufvudsakligast böra omfatta latinsk formlära samt öfversättning af passande läsebok eller lättare arbeten af latinska författare, men utan skyldighet till öfversättningsprof från svenska till latin."

I fråga om lämpligheten åter af att för afläggande af kansliexamen icke fordra någon kunskap i latin och att för afläggande af förberedande examen till rättegångsverken endast fordra en mindre omfattande latin-kurs torde vara nog att hänvisa till ofvan anförda uttalanden af så framstående målsmän för juridisk bildning och vidsträckt embetsmannafarenhet som universitetskanslern, friherre *De Geer*, och förra statsrådet *Hammar skjöld*. Väl är sant, att latin ännu ingår såsom ämne i juridisk preliminärexamen, och man skulle sålunda kunna säga, att för en realstudent vore alltså i detta afseende föga vunnet med bestämmelsen om en mindre latinkurs såsom kompetensvilkor. Men i vissa fall har för nämnda examen dispens beviljats på det sätt, att examinandan fått utbyta latin mot nordiska språk, och det borde väl knappast

kunna möta betänklighet att upphöja ett sådant undantag till regel eller att, enligt ofvan citerade sakkunniga myndigheters uttalanden, låta latinet helt och hållet utgå såsom ämne ur preliminärexamen, förutsatt, att den föreslagna mindre latinkursen i fråga om förberedande pröfning för examen till rättegångsverken stadgades såsom kompetensvilkor.

Nu lärەر måhända invändas, att den lättnad, som genom de sålunda ifrågasatta bestämmelserna skulle komma en realstudent till godo, ej är särdeles betydande. Realstudent skulle dock derigenom utan latin kunna aflägga kansliexamen och sedan vinna befordran till de befattningar, hvartill denna examen öppnar vägen. Han skulle vidare med en latin-kurs, som näppeligen toge mera än hälften så lång tid att inhemta som den nu fordrade, men likväl af sakkunnige ansetts för ändamålet fullt tillräcklig, kunna täfla med latinstudenten på läkare- och domarebanan. Från teologisk, humanistisk-filosofisk och högre juridisk examen skulle realstudent likväl fortfarande, utan att han inhemtad den kunskap i latin, som fordras i mogenhetsexamen, vara utesluten. Det föreslagna innebure alltså ett verksamt, om också ej särdeles stort steg i den rätta riktningen.

Klokheten torde emellertid bjuda att för närvarande ej gå längre, än de i frågan hörda myndigheterna och Kongl. Maj:t redan visat sig vilja godkänna, i synnerhet som här väsentligen gäller att tills vidare, medan de gamla examensformerna ännu bestå, åstadkomma en lindrig jemkning i kompetensvilkoren. De föreslagna ändringarna äro nemligen, på samma gång de innebära en rättvisa åt den i våra dagar allt mera eftersökta och fullkomnade reala bildningens kraf, af beskaffenhet att utan vidlyftig förberedelse kunna genomföras — utredning i frågan föreligger redan — och dessa ändringar inverka icke i något afseende störande på de ännu olösta frågorna om läroverkens och de förberedande akademiska examinas ombildning.

Att, särskildt hvad medicinsk-filosofisk examen angår, realstudentens kunskaper i allmänhet torde erbjuda en lämpligare grundval för en följande utbildning som läkare än latinstudentens, torde af de flesta erkännas. Men att under sådana förhållanden för en realstudent förlänga den redan nu synnerligen långa tiden för läkarebildningen i vårt land genom att fordra större kunskap i latin, än framstående fackmän sjelfva funnit nödigt, torde få anses föga påkalladt.

I motionen hafva instämt åtta af Andra Kammarens skolmän, nemligen herrar *Julius Centervall, J. Kardell, J. Persson, P. Waldenström, Wilh. Nilsson, Gullbr. Elowson, Magnus Höjer* och *Hj. Sjövall*.

Under åberopande af förestående utredning, finner utskottet det af motionären framställda förslaget att åt realstudent bereda utsträckt rätt att aflägga vissa förberedande akademiska examina vara i flera afseenden synnerligen beaktansvärdt.

Förslaget, som endast omfattar bestämmelser, hvilka såväl kanslers-
embetet och 1882—84 års läroverkskomité som ock Kongl. Maj:t pröfvat
och godkänt, men som sedermera ej blifvit utfärdade, finner utskottet
särskildt påkalladt i en tid, då realstudenternas antal alltjemnt ökas,
under det att latinstudenternas antal samtidigt aftagit. Detta framgår
otvetydigt af följande på officiella siffror grundade tablå öfver

**Antalet af dem som under tioårsperioden 1887—1896 aflagt
godkänd mogenhetsexamen.**

	Vid offentliga läroverk.	Vid enskilda läroverk.	Privatister.	Summa.	
1887	latinare 563	55	42	660	} 804
	realister 111	5	28	144	
1888	latinare 588	54	52	694	} 842
	realister 124	12	12	148	
1889	latinare 509	65	34	608	} 767
	realister 133	12	14	159	
1890	latinare 483	55	46	584	} 739
	realister 136	8	11	155	
1891	latinare 457	47	129	633	} 828
	realister 114	25	56	195	
1892	latinare 447	49	111	507	} 713
	realister 118	15	73	206	
1893	latinare 448	47	36	531	} 724
	realister 153	21	19	193	
1894	latinare 384	54	33	471	} 652
	realister 162	8	11	181	
1895	latinare 417	56	49	522	} 747
	realister 176	20	29	225	
1896	latinare 391	62	35	488	} 705
	realister 171	13	33	217	

Hvad först den blifvande läkaren vidkommer, så torde realstudentens bildning, hvilken särskildt omfattar insigter i moderna språk, naturvetenskap och matematik, med den ifrågasatta tilläggskursen i latin, hvilken af sakkunnige ansetts för ändamålet fullt tillräcklig, böra betraktas som lämpligare grundval i fråga om akademiska studier än latinstudentens. I detta afseende vill utskottet särskildt hänvisa till det i motionen anförda uttalandet af en så framstående fackman på det medicinska området som professor Hammarsten.

Hvad åter de juridiska studierna beträffar, har utskottet för att utröna de ifrågasatta bestämmelsernas verkan i afseende å olika examina från vederbörande fakulteters notarier i Upsala och Lund inhemtat följande uppgifter angående

Antalet studerande, som inom juridisk fakultet under tioårsperioden 1888—1897 aflagt examen vid universiteten i Upsala och Lund.

År.	Kansliexamen.		Hofrättsexamen.		Juris kandidatexamen.	
	Upsala.	Lund.	Upsala.	Lund.	Upsala.	Lund.
1888	4	5	40	38	14	4
1889	5	3	38	50	18	4
1890	3	1	63	51	17	9
1891	5	2	44	51	24	14
1892	3	1	47	59	14	11
1893	5	—	49	35	8	5
1894	8	3	59	21	18	3
1895	16	—	22	13	22	—
1896	22	2	25	14	11	4
1897	8	1	24	8	30	4
Summa	79	18	411	340	176	58
Medeltal	97 9,7		751 75,1		234 23,4	

Af dessa siffror framgår, att den juridiska examen, som mest afläggas, är hofrättsexamen. Dernäst kommer juris kandidatexamen med en rätt betydande siffra och sist — med blott ett ringa antal — kansliexamen.

Då juris kandidatexamen icke skulle komma att beröras af de af motionären ifrågasatta bestämmelserna, kan ju denna lemnas ur räkningen.

Hvad åter hofrättsexamen beträffar, som med afseende å de praktiska juristernas utbildning har största betydelsen, synes det utskottet styrkt genom de af motionären åberopade uttalandena, att den för realstudent föreslagna tilläggskursen i latin måste anses tillfyllestgörande. Och beträffande kansliexamen, som ju endast medför kompetens till vissa administrativa befattningar, delar utskottet motionärens, af de ofvan citerade sakkunniga myndigheternas utlåtanden understödda mening, att det är fullständigt öfverflödigt att för denna examens afläggande fordra någon som helst kunskap i latin.

Att den föreslagna reformens genomförande skulle gifva anledning till någon berättigad farhåga för en ökad tillströmning af studerande till universitetet har utskottet ej kunnat finna. Möjligen komme derigenom fördelningen af latin- och realstudenter att något ytterligare ändras i den redan pågående riktningen så, att latinstudenternas antal minskas och realstudenternas ökas. Men för tillströmningen af studerande till universitetet äro för visso andra och viktigare omständigheter afgörande än fordringarna för fyllnadspröfning i latin för realstudenter. Särskildt verkar, som bekant, utsigten att på olika banor vinna befördran i detta afseende bestämmande. Det kan ej heller förnekas, att mogenhetsexamen på den reala linien särskildt med hänsyn till de skriftliga profven är svårare än på latinlinien, och då dessutom af realstudenter skulle krävas en tilläggskurs i latin, torde ej med verkligt skäl kunna befaras att alltför många skulle söka komma fram på den svårare vägen.

Fördelen af den af motionären föreslagna ändringen skulle först och främst bestå deri, att studenter, som aflagt mogenhetsexamen å reala linien i akt och mening att blifva t. ex. militärer eller ingenjörer, men som af ändrad håg eller emedan de ej kunna komma in på dessa banor, vilja skaffa sig en anställning, hvarför akademisk examen är nödvändig, skola kunna göra detta utan hinder af onödigt stränga och föråldrade bestämmelser. Då härtill kommer att för den blifvande läkaren, såsom ofvan visats, realstudentens bildning med en tilläggskurs i latin måste anses lämpligare än latinstudentens och för den blifvande domaren och administrative embetsmannen fullt ut lika lämplig som den senares, tvekar utskottet icke att beteckna den föreslagna reformen såsom nyttig och rättvis.

Ändringen af latinets ställning i de förberedande akademiska examina skulle äfven på ett viktigt sätt bidraga att bryta väg för en läroverks-

reform i den rigtning, Andra Kammaren tänkt sig densamma, nämligen med latinets uppskjutande till sjetten klassen och det lägre stadiets utbildning till en gemensam skola för alla läroverkets lärjungar.

Hvilkendera reformen som bör gå förut, läroverkens eller de akademiska examensväsendets, derom kunna meningarna möjligen vara delade. Men särskildt för omdaning af gymnasialstadiet eller den del af läroverken, som närmast förbereder för akademien, måste de fordringar, som uppställas i de förberedande akademiska examina, spela en högst betydande rol, och alltså torde dessa fordringar böra fastställas, *innan* nämnda omdaning företages. Detta framgår äfven tydligt af hvad 1882—84 års läroverkskomité i sitt betänkande härom yttrat:

»Då de allmänna läroverkens beskaffenhet i det hela är väsentligen bestämd af latinets ställning i de akademiska examina, så ligger det för öppen dag, att komitén ej kan lösa eller ens till lösning företaga sin egentliga uppgift, behandlingen af frågan om läroverkens organisation, innan den först för sig klargjort frågan derom, i hvad mån latinkunskap skall fordras för de akademiska preliminärexamina.»

Att frågan om inskränkning i latinfordringarna i de förberedande examina vid akademien äfven inom Riksdagen betraktats såsom ett viktigt medel att främja en tidsenlig läroverksreform synes af hvad särskilda utskottet vid 1890 års Riksdag derom yttrade, ett yttrande, i hvilket utskottet till fullo instämmer:

»Frågan om de döda språkens ställning i skolan står naturligtvis i ett nära sammanhang med den roll, som dessa språk spela i de akademiska examina. En inskränkning i universitetsfordringarna på insikter i de klassiska språken står, som bekant, på dagordningen och har nyligen varit föremål för undersökning såväl af läroverkskomitén som af den senaste universitetsexamenskomitén, hvilkens betänkande dock ännu icke hunnit leda till någon Kongl. Maj:ts åtgärd. Det är klart, att reformer på undervisningens område böra göras med försigtighet och med nödigt iakttagande deraf, att icke den historiska kontinuiteten i undervisningen lider för mycket och i följd deraf skadliga rubbningar i det bestående uppkomma. Likväl föreställer sig utskottet, att det äfven med iakttagande af nämnda grundsats vore nyttigt, att ytterligare nedprutningar, utöfver de af sistnämnda komité föreslagna, redan nu gjordes, så vida vår tids fordringar och det praktiska lifvets kraf skola på tillbörligt sätt tillgodoses; och vill utskottet såsom ett stöd för denna sin mening åberopa sig på så väl hvad läroverkskomitén angående denna sak yttrat som på den af professor Th. Fries vid universitetsexamenskomiténs betänkande fogade reservation. Kommer nu en väsentligare inskränkning i de akademiska examensfordringarna beträffande de döda språken

till stånd, så bör denna reform i förbindelse med latintemats borttagande möjliggöra, att, såsom af Riksdagens Andra Kammare år 1880 och 1881 yrkats, latinets inträde i skolan framflyttas till sjetten klassen, utan att det antal undervisningstimmar, som för närvarande är anslaget till de döda språkens inlärande i skolans fyra sista års-afdelningar, därför behöfver ökas.»

Till följd af kamrarnas skiljaktiga beslut i läroverksfrågan ledde nämnda uttalande ej till något omedelbart resultat. Men visst är, att, sedan yrkandena på ändring af latinets ställning i de akademiska examina ej vidare afhördes, hafva sträfvandena för en läroverksreform ej heller vunnit framgång. Att återupptaga nämnda yrkande torde därför enligt utskottets mening vara en af utvägarna att främja denna högst nödiga reform, en utväg, hvaraf man alltså ej bör försumma att oförtöfvadt begagna sig.

På grund af hvad som sålunda blifvit anfördt får utskottet — i öfverensstämmelse med hvad motionären föreslagit och med anslutning till hvad som blifvit ifrågasatt i kanslersembetets utlåtande 1882, läroverkskomiténs betänkande 1884 och Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen 1887 — härmed hemställa,

att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:t måtte utfärda bestämmelser af innehåll:

1) att såsom vilkor för afläggande af förberedande examen till kansliexamen ej vidare må fordras kunskap i latin, samt att latin må utgå såsom ämne i nämnda förberedande examen;

2) att såsom vilkor för afläggande af förberedande examen till rättegångsverken af den, som undergått mogenhetsexamen å reala linien, ej må fordras annan kunskap i latin än den, som, på sätt Kongl. Maj:t kan finna lämpligt föreskrifva, genom muntlig pröfning ådagaläggas i en mindre kurs, motsvarande ungefär de nuvarande fordringarna för godkända kunskaper i latin vid flyttning till nedre sjunde klassen af de allmänna läroverken, samt att latin må utgå såsom ämne i nämnda förberedande examen;

3) att såsom vilkor för afläggande af medicinsk-filosofisk examen af den, som undergått mogenhets-

examen å reala linien, ej må fordras annan kunskap i latin än den i föregående moment för förberedande examen till rättegångsverken angifna.

Stockholm den 29 mars 1898.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.

Reservation

af herrar *A. Th. Pettersson, Ernst Lindblad* och *J. V. Bengtsson*, hvilka anført följande:

»Då vi ansett, att ifrågavarande reform endast under förutsättning af och i samband med införandet på läroverkets mellanstadium af en allmänt medborgerlig examen med kompetens till vissa yrken och stats-tjenster bör genomföras, hafva vi inom utskottet yrkat,

att herr *E. Carlsons* förevarande motion för närvarande icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.»